

Landsbanki Føroya
FAROE ISLANDS GOVERNMENTAL BANK

Apríl 2021

Fíggjarligt støðufesti

Ársfrágreiðing 2021

Innihaldsyvirlit

Fororð	3
Realbúskapurin	4
Uttanlandshandilin	9
Húsarhaldini	12
Bankageirin.....	14
Fíggjarmarknaðurin.....	18

Fororð

Landsbanki Føroya greinar viðurskifti í føroyska búskapinum og bankageiranum, ið kunnu hava ávirkan á fíggjarliga stöðufestið. Royndirnar vísa, at tað kann gerast sera kostnaðarmikið fyri búskapin, tá ein banki fer á húsagang. Tískil hava miðbankar kring heimin, serliga síðani fíggjarkreppuna í 2008, roynt at eygleiða hagtøl, ið kunnu vísa á møguligar veikleikar í fíggjarkervinum.

Tað finst ikki nakað einfalt mát fyri fíggjarligt stöðufesti, og tí verða fleiri ymisk hagtøl greinað, ið kunnu lýsa, hvussu ymsir partar av fíggjarkervinum ávirka hvønn annan og hvussu fíggjarkervið ávirkar sjálvan búskapin. Viðurskifti hjá millum annað húsarhaldunum, vinnuni, og stöðan í føroyska bankageiranum og á altjóða fíggjarmarknaðunum, eru í hesi frágreiðing lýst fyri árið 2021.

Fíggjarligt óstöðufesti er til dømis, tá ið bankageirin ikki megnar at veita tær tænaðar, ið eru neyðugar fyri búskapin. Eitt nú um tað bráðliga ikki ber til at flyta pening ella nýta sítt gjaldskort, ella um bankin bráðliga ikki fær veitt kundum sínum lán. Fíggjarligt óstöðufesti kann eisini taka seg upp, tá til dømis ein stórur banki kemur í fíggjarligar trupulleikar.

Fíggjarligt stöðufesti er tískil trupult at lýsa, men ein er ikki í iva, tá fíggjarliga stöðufestið ikki er til staðar.

Realbúskapurin

Stórir vøkstur í BTÚ í 2021

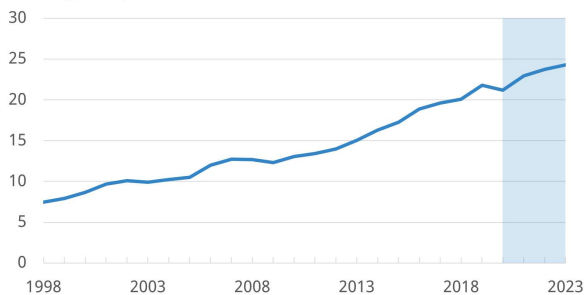
Í 2021 setti vøruútflutningurin met, og bæði løntakaratal og lønargjaldingar vóru við ársenda 2021 komin uppum støðið við ársenda 2019, ið var beint áðrenn Covid-19 rakti føroyska búskapin. Covid-19 breyt sostatt fyribils gongdina við stóra búskaparvækstrinum av, men føroyski búskapurin kom skjótt fyrir seg eftir henda stoyt.

Í mynd 1 niðanfyri sæst gongdin í BTÚ í leypanði prísnum fyrir árin 1998 - 2023. Í 2020 sæst eitt fall í BTÚ orsakað av Covid-19, men longu í 2021 er BTÚ í leypanði prísnum hægri, enn í 2019.

Mynd 1 Stórir búskaparvøkstur í 2021

Gongdin í BTÚ

BTÚ í leypanði prísnum, mia. kr.

Kelda: Hagstova Føroya og Búskaparráðið. Árin 2021-2023 eru metingar.

Stóra framgongdin, ið føroyski búskapurin hevur havt seinastu árin, kemur bæði av at størri nøgdur eru útfluttar, og av at útflutningsprísirnir eru øktir. Tá talan er um makrel, er stór øking í útflutninginum í nøgdum. Hetta kemst av, at Føroyar tillutaði sær hægri kvotu í 2010. Í til dømis 2013 og 2016 var stórir prívøkstur á laksi ein av orsøkunum til vøksturinn í BTÚ hesi bæði árin. Í 2021 var ein av høvuðsorsøkunum til vøksturinn í BTÚ hinvegin, at nøgdirnar av laksi settu met.

Búskaparráðið hevur mett vøksturinn í føroyska BTÚ í leypanði prísnum at vera 8,2% í 2021, 3,3% í 2022 og 2,4% í 2023. Metingin var gjørd áðrenn kríggið millum Russland og Ukraina tók seg upp, og er tískil tengd at óvissu fyrir árin 2022 og 2023. Vøksturinn í

BTÚ í 2021 kemst serliga av øktum útflutningi, ið skyldast størri tøkunøgd av laksi og øktum nøgdum av útfluttum makreli, men privata nýtslan hevur eisini givið sítt íkast til vøksturinn í BTÚ í 2021. Húshaldini hava í 2020 og 2021 lagt fleiri pengar eftir sær í Føroyum, meðan møguleikarnir fyrir at ferðast uttanlands hava verið avmarkaðir. Hetta hevur gagnað handils- og tænaðuvinnuni hesi bæði árin, men Búskaparráðið væntar ikki, at henda gongdin fer at halda áfram í 2022 og 2023. Somuleiðis væntast ikki eins stórir útflutningar í 2022 og 2023, sum í 2021, vegna væntaðar kvotulækkingar á pelagiskum fiski og lægri tøkunøgd av laksi, umframt at kríggið millum Russland og Ukraini kann fara at ávirka útflutningin¹.

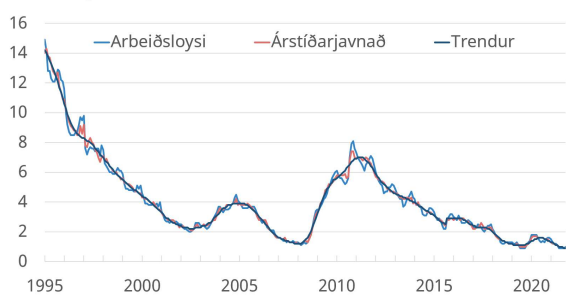
Lágt arbeiðsloysi

Mynd 2 niðanfyri vísir gongdina í arbeiðsloysinum. Arbeiðsloysið var við ársbyrjan 2022 á sama lága støði, sum áðrenn Covid-19 fór at gera um seg (1% í januar 2021).²

Mynd 2 Arbeiðsloysið er lágt

Arbeiðsloysi

Arbeiðsleys, %

Kelda: Hagstova Føroya

Løntakaratalið lækkaði við nærum 6% í apríl 2020, men er síðani hækkað aftur og var í desember 2021 methøgt.

Útflutningurin sett met

Í 2021 setti vøruútflutningurin met, umframt at Føroyar nærum øll árin síðani 2010 hava havt yvirskot av vøruhandilsjavnanum, sí mynd 3.

Nærum ein fjórðingur av føroyska vøruútflutninginum fór í 2021 til Russlands, sum svarar

¹ Búskaparráðsfrágreiðing á vári 2022.

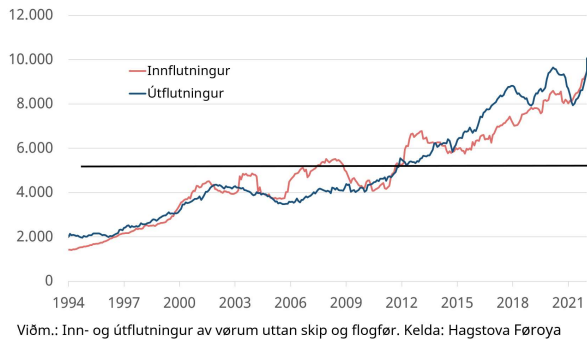
² Kelda: Hagstova Føroya.

umleið til 2,5 mia. kr. sí mynd 4. Tað er laksur og uppsjóvarfiskur, ið verður seldur til Russlands, og kríggið millum Russland og Ukraina ger útflutningin av hesum vørum óvissa.

Mynd 3 Inn- og útflutningur av vørum

Inn- og útflutningur av vørum jan. 1994 - feb. 2022

Øll lond, 12 mdr. glíðandi samanlegging, mió. DKK

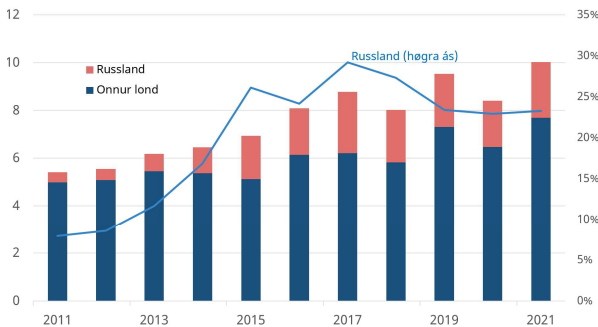

Sambært alivinnuni skuldi ikki verið torført at funnið nýggjar marknaðir at selja laksin til (umleið 900 mió. kr.), tí eftirspurningurin eftir hesi vøru er størri enn útboðið. Makrelur kann somuleiðis seljast um allan heim, men her er kappingin harðari, og tí kann væntast ein lægri prísur fyri makrel, í øllum førum fyríbils. Sild verður hinvegin ikki eftirspurd um allan heim, men í lötuni er eftirspurningur eftir sild til agn í Kanada og í ringasta føri kann sildin seljast til framleiðslu av fóðri.

Mynd 4 Útflutningur av vørum til Russlands

Útflutningur av vørum til Russland og onnur lond, 2011 - 2021

Mia kr.

Umframt útflutningin av fiski til Russlands, hava Føroyar eisini eina fiskiveiðuavtalu við Russland. Føroyar fáa í høvuðsheitum eina toskakvotu í Barentshavinum afturfyrir at Russland fær makrelkvotu í føroysku sjógv. Leysliga svarar virðið á hesum kvotunum til hvørt annað.

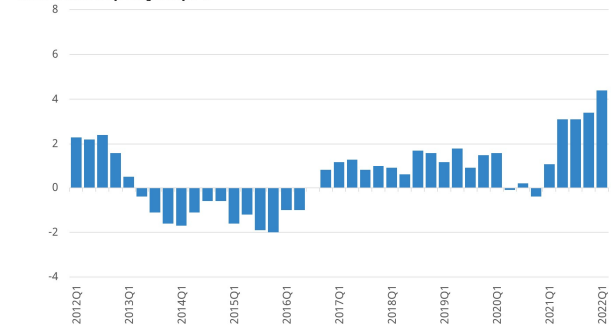
Inflasjónin hækkar

Eftir at inflasjónin í eitt áratíggju hevur verið heilt lág og eisini negativ, hækkar inflasjónin nú aftur. Mynd 5 niðanfyrir vísir at brúkaraprístalið, ið er eitt mál fyri inflasjónina, er vaksið við 4,4% frá fyrsta ársfjórðingi 2021 til fyrsta ársfjórðingin 2022. Eisini sæst í myndini, at inflasjónin hevur verið hækkanði tað seinasta árið. Tað er ikki einans í Føroyum, at inflasjónin nú aftur ger um seg, men í øllum heiminum.

Mynd 5 Brúkaraprístalið er økt

Prosentvisur vøkstur í brúkaraprístalinum, 1. ársfj. 2012 - 1. ársfj. 2022

í mun til sama ársfjórðing árið fyrri, %

Í fyrstu atløgu mettu tjóðbankarnir, at økta inflasjónin var fyríbils orsakað av Covid-19. Covid-19 seinkaði vøruflutningin eftirsum samfeløg vóru afturlatin og tí tað var trot á arbeiðsmegi. Samstundis bar ikki til at ferðast sum vant, og tað gjørdi, at eftirspurningurin broyttist til at eftirspyrja meira vøru heldur enn tænastur.

Covid-19 er ikki ein so stórir trupulleiki longur, men høga inflasjónin ger seg framhaldandi galdandi. Serliga eru prísirnir á orku (olju og gass) hækkaðir nógv. Tað gjørdi teir eisini áðrenn innrásina í Ukraina, men kríggið millum Russland og Ukraina hevur gjørt tað enn verri. Eisini er prísvøkstur at síggja á nógvum rávørum og matvørum; eitt nú hveiti.

Umframt syrgiligu stöðuna í Ukraina er skiftið til grøna orku eisini við til at seta trýst á prísirnar. Um heimsins lond skulu náa málina fyri at leggja um til grøna orku, sum tey samtyktu í París-avtaluni frá 2015, skulu stórar iløgur gerast komandi árin í at leggja um til grøna orku. Fyri at stimbra um iløgurnar í grøna orku, verður mettt at prísurin fyri

CO2 útlát skal longur upp. CO2 prísir eru óbeinleiðis prísir fyri orku. Tess hægri CO2 prísir, tess meira átrokandi verður tað hjá vinnu og húsarhaldum at leggja um til grøna orku.

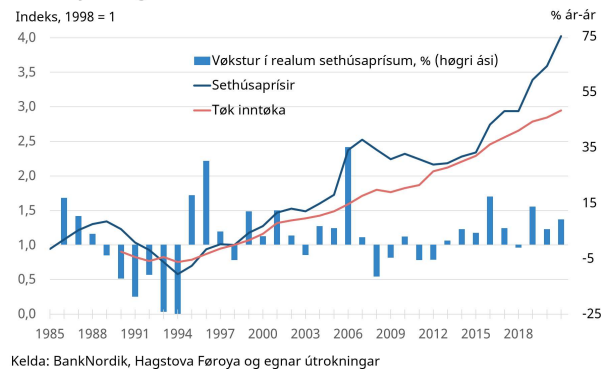
Hækkandi prísir (inflasjon) merkir, at borgarin fær minni fyri sína lön, sum aftur ger, at vinnan kann koma at merkja ein lækkandi eftirspurning eftir vørum og tænaðum. Hetta kann viðvirka til at tálma búskapin, men føroyski búskapurin var frammanundan væl fyri, og flestu føroysku húsarhaldini hava eitt gott fíggjarligt mótstøðuføri til at mæta hesum stoyti. Givið er, at økta prísstøðið rakar øll, men harðast hjá teimum húsarhaldum, ið hava lágar inntøkur.

Sethúsaprísir øktir skjótari enn inntøkurnar

Í miðstaðarøkinum øktust realu sethúsaprísirnir³ við 9% í 2021 í mun til 2020 ímeðan inntøkurnar eru settar at vera øktar við umleið 3,5% hetta sama tíðarskeiðið.

Mynd 6 Sethúsaprísirnir framvegis øktir í 2021

Sethúsaprísir og inntøkur 1985 - 2021

Sethúsaprísirnir eru sostatt øktir skjótari enn inntøkurnar í 2021, sí mynd 6. Í leypandi prísnum eru sethúsaprísirnir øktir við 12% í Havnini, 29% í smáu bygdunum og 17% í størri bygdunum í 2021 í mun til árið fyri. Væksturinn í sethúsaprísunum í størri bygdunum kann millum annað skyldast Eysturoyartunlinum og somuleiðis kann príshækkingin á sethúsum í smærri bygdunum

skyldast at tunnilin til Sandoyinna er ávegis. Harumframt hava fólk tey seinastu árin fingið størri áhuga fyri at keypa sethús til at nýta sum summarhús í summum av smáu bygdunum.

Er stórur munur á vøkstrinum í sethúsaprísunum í mun til vøksturinn í inntøkunum, kann tað benda á ovurbjartskygni millum húsarhaldini, ið kann elva til at húsarhaldini átaka sær ov stóra skuld. Er skuldin hjá einstaka húsarhaldinum ov stór, kann tað gerast trupult at gjalda rentur og avdráttir, tá renturnar hækka ella búskaparlíga gongdin vendir.

Stóri vøksturinn í sethúsaprísunum í Føroyum kemur fyrst og fremst av, at eftirspurningurin framvegis er væl størri enn útboðið, sum millum annað kemur av stóru tilflytingini til Føroya tey seinastu árin, har nýbygging av býlum ikki hevur megnað at fylgt við. Føroya Váðaráð fylgir gongdini í sethúsaprísunum og hvussu skuldarbúndin føroysku húsarhaldini eru í mun til sína inntøku.

Fíggjarstøða landskassans

Við ársenda 2021 var rentuberandi skuldin hjá landskassanum 4 mia. kr., meðan tæka gjaldførið var 3,8 mia. kr. Sostatt var netto fíggjarstøðan, tað vil siga gjaldføri minus skuld, -200 mió. kr., ið svarar til sløk 1% av BTÚ í 2021.

Í lógini um Landsbankan er ásett, at landskassin í minsta lagi skal hava eitt minstagjaldføri á 15% av BTÚ, sum í 2021 svaraði til 3,3 mia. kr. Tæka gjaldførið var við ársenda 2021 3,8 mia. kr., og var tí nakað hægri, enn minstagjaldførið. Minstagjaldførið verður roknað av BTÚ tvey ár frammanundan; tað vil siga at minstagjaldførið fyri 2022 er roknað sum 15% av BTÚ fyri 2020. Orsakað av Covid-19 var BTÚ lægri í 2020 samanborið við 2019, og tí er minstagjaldførið í 2022 lægri (3,1 mia. kr.) samanborið við 2021.

Í apríl 2022 var landskassans gjaldføri í miðal 3,5 mia. kr. Í juni 2022 fellur eitt lán á 1,3 mia. kr. til gjaldingar og Landsbankin fyrireikar í lötuni

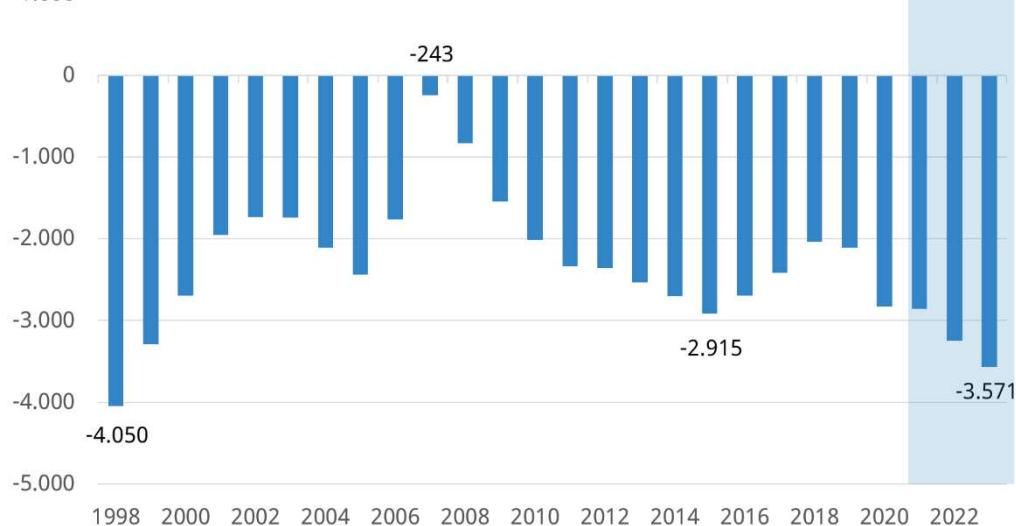
³ Realur vøkstur merkir, at vanliga prísongongdin í samfelagnum er trekt frá, tað vil siga, at vøksturinn í sethúsaprísunum er frádrigið vøksturinn í brúkaraprísatalinum.

Mynd 7 Nettoogn landskassans er negativ

Nettoogn/-skuld landskassans

Mið kr.

1.000

Viðm.: Landskassin uttan útbúnað.

Kelda: Gjaldstovan og Búskaparráðið. 2021 til 2023 eru metingar hjá Búskaparráðnum.

lántøkuna. Møguliga ber til at rinda nakað niður av skuldini, tí gjaldførið er so mikið gott. Hagstovan hevur júst framt eina stóra endurskoðan av BTÚ-uppgerðini aftur í tíð, og endurskoðanin hevur við sær, at nýggja metingin av BTÚ er hægri enn fyrr mett øll árin aftur til 1998, og serliga fyrri síðstu árin er metingin hægri. Tað ger at minstagjaldførið fyrri 2023 veksur til 3,4 mia. kr. Neyðugt er møguliga at taka atlit at hesum, tá støða skal takast til, um rindast skal niður av skuldini í juni 2022.

Nettoognin er negativ

Á hvørjum árið kredittmetur Moody's Føroyar, og hóast Covid-19 rakti føroyska búskapin, fingur Føroyar somu rating bæði í august 2020 og august 2021. Føroyar hevur triðhægstu rating, sum er Aa2, við støðugum útlitum. Føroyar hava tí eina góða kredittmeting og tað ger búskaparlaga rásarúmið munandi betri hjá Føroyum, tí lættari er at taka lán. Í Mynd 7 sæst gongdin í nettoognini hjá landskassanum frá 1998 til 2023 (árin 2021-2023 eru

metingar). Uppgerðin vísir bert gjaldføru ognirnar, ið merkir, at uppgerðin er uttan útbúnað (fastar ognir) hjá landinum. Í 2021 er samlaða nettoskuld landskassans nærum 3,6 mia. kr. og tveir triðingar av hesi upphædd stavar frá undirsjóvatunnilsskuld landsins⁴.

Hóast Føroyar hava havt stóra búskaparlaga framgongd seinastu árin, er fíggjarstøða landskassans verri, enn hon var í 2008, tá fíggjarkreppan rakti. Í 2007 var nettoskuldin hjá landskassanum nærum null, men síðani tá hevur landskassin haft vaksandi nettoskuld. Frá 2008, tá fíggjarkreppan rakti, til 2015 økti landsstýrið skuldina við samanlagt 2,8 mia. kr. Í hesum tíðarskeiðinum lækkaði Moody's kredittmetingina frá Aa2 til Aa3 við negativum útlitum. Niðurratingin í 2011 kom av at landskassin í sambandi við fíggjarkreppuna fleiri ár á rað hevði hall á fíggjarlógini. Hetta merkir, at tað ikki var nóg mikið, at nettoognin hjá landskassanum var nærum null í 2007 beint undan fíggjarkreppuni í 2008, fyrri at megna tey komandi árin við halli, uttan at missa eitt stig í kredittmetingini.

⁴ Sí fótnotu 5.

Nettoogn landskassans er framvegis mett at minka í árunum sum koma, hóast búskapurin væntast at vera væl fyri komandi árinum. Kemur ein kreppa, er sostatt vandi fyri, at Føroyar verða rataðar niður. Skulu Føroyar ikki hava verri rating í sambandi við eini komandi búskaparliga afturgongd, er neyðugt at nettoognin er væl omanfyri tað, hon var í 2007, tað vil siga størri enn 0 kr. Landsbanki Føroya metur, at nettoognin í góðum tíðum eigur at vera bygt upp til í øllum førum 10% av BTÚ, svarandi til umleið 2 mia. kr., so landskassin er fyrireikaður til eina afturgongd í búskapinum.

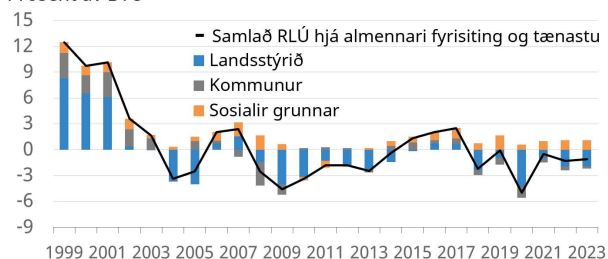
Yvirskot á fíggjarlógini økja nettoognina

Fyri at økja um nettoognina, er neyðugt við yvirskoti á fíggjarlógini. Mynd 8 vísir samlaða roknskaparúrslitið (RLÚ) fyri almenna fyrisiting og tænaðu, tað vil siga land, kommunur og sosialir grunnar.

Mynd 8 Yvirskotini ov lág

Úrslit hjá almennari fyrisiting og tænaðu

Prosent av BTÚ

Viðm.: Myndin vísir roknskaparúrslit hjá almennari fyrisiting og tænaðu. Landsstýrið er íroknað tunnilsfeløg. Fyri 2020 er undirskotið 1.100 mió kr., har 600 eru frá tunnilsfeløgum.

Kelda: Landsbanki Føroya

Almennar fyrirøkur eru ikki íroknaðar, men rakstur og skuld av Eysturoyar- og Sandoyartunlinum eru tald við í uppgerðini hjá landinum. Landskassin verður í Mynd 8 róptur Landsstýrið, ið merkir

landskassin íroknað Eystur- og Sandoyartunlarnir, uppgjørt er eftir tjóðarroknskaparligum myndli.⁵ Í mynd 8 sæst, at hóast stóra framgongd í búskapinum seinastu 10 árinum, eru yvirskotini í almennu fyrisitingini og tænaðum sera avmarkaði. Hetta skyldast bæði at inntøkur landskassans eru minkaðar vegna skattalættar, og tí útreiðslurnar eru øktar.

EGS-skuld

EGS⁶ stendur fyri Evropeiska Gjaldoyra Samstarvið, og EGS-skuld⁷ er ein ávísur máti at rokna brutto-skuld, sum ger tað møgulegt at samanbera skuldarstøðið hjá ymsum londum. Talan er soleiðis um ein felags uppgerðarhátt. EGS-leisturin verður nú ofta nýttur sum eitt lyklatal, tá samanberingar verða gjørdar um almenna skuld í ymsum londum, eisini hjá londum sum ikki eru limir í ES.

Talva 1 EGS-skuld við ársenda 2019 – 2021

Uppgerð av EGS-skuld við ársenda 2019 - 2021

Mið kr.	Skuld 2019	skuld 2020	Mett skuld 2021
Landskassi	3.817	5.419	3.960
Kommunur	1.006	1.078	1.169
Tórshavnar havn	-242	-226	-240
Socialir grunnar	0	0	0
ES-tunlar	2.689	2.678	2.678
EGS-skuld	7.270	8.949	7.567
Mett BTÚ mið. kr.	21.801	21.202	22.941
Skuld í % av BTÚ	33	42	33

Kelda: Nota 8 og 9 í landsroknskapinum, Landsbanki Føroya, Gjaldstovan, roknskapir, Hagstova Føroya og Búskaparráðið.

Talva 1 vísir, at EGS-skuldin hjá Føroyum var 33 % av BTÚ við ársenda 2019, men fór upp á 42% av BTÚ í 2020, men kom niður aftur á umleið 33% við ársenda 2021. Orsøkin til hesa gongdina er, at landskassin tók eitt lán á 1,6 mia. kr. í 2020, í sambandi við Covid-19, men minkaði skuldina við 1,3 mia. kr. í 2021.

Landsbanki Føroya brúkar heitið EGS (Evropeiska Gjaldoyra Samstarvið).

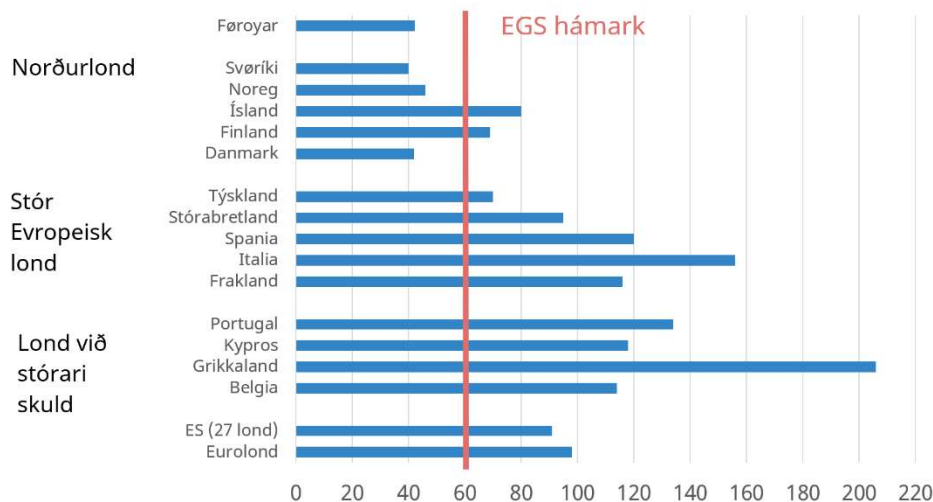
⁷ EGS-skuld er skuldin hjá geira S13; Almenn fyrisiting og tænaða, frároknað skuld hjá almennum fyrirøkum. Stuttfreistað skuld til veitarar verður ikki tald við. EGS-skuld er bruttoskuld (ognir verða ikki móttroknaðar í skuldini). Sambært endurskoðaðu geiraflokkningina av almennu feløgum hjá Hagstovu Føroya, eru tunnilsfeløgini íroknaði.

⁵ Hagstovan hevur endurskoðað geiraflokkningina av almennu feløgum. Almennar fyrirøkur, sum partvís eru fíggjaðar við brúkaragjaldi, men har tað almenna rindar meginpartin av iløgu og rakstri, eru fluttar úr geira S11 (ikki-fíggjarligar fyrirøkur) til geira S13 (almenn fyrisiting og tænaða). Hetta merkir í okkara føri, at tunnilsfeløgini eru íroknaði. Uppgjørt er eftir hesum leisti aftur til 1998.

⁶ Evran varð stovnað innanfyri lógarkarmin, sum vanliga verður nevndur ØMU á donskum (Økonomisk Monetær Union).

Mynd 9 EGS-skuld í ymsum londum

Almenn bruttoskuld í ymsum londum 2020, EGS skuld í % av BTÚ
(Almenn fyrising og tænaður, t. e. utan almennar fyrítøkur)

Keldur: Landsbanki Føroya (Føroyar), tradingeconomics.com (Ísland og Noreg) og Eurostat.

Mynd 9 vísir, at EGS-skuldin hjá Føroyum liggur undir tey 60%, sum er avtalaða hámarkið fyri Evrulondini. Myndin vísir eisini, at Føroyar í ESG-skuld liggur á sama støði, sum hini Norðanlondini, men hevur væl minni EGS-skuld, enn stóru evropeisku londini.

Uttanlandshandilin

Handilsjavnaavlopið vaks aftur í 2021

Handilsjavnin vísir gongdina í uttanlandshandlinum við vørum. Handilsjavnaavlopið minkaði frá 1,3 mia. kr. í 2019 til 270 mió. kr. í 2020 í sambandi við sölutrupulleikarnar orsakað av Covid-19. Vøru-útflutningurin minkaði sostatt við 1 mia. kr. í 2020, meðan innflutningur var nær um óbroyttur. Í 2021 kom handilsjavnaavlopið upp aftur á 770 mió. kr., sí mynd 10.

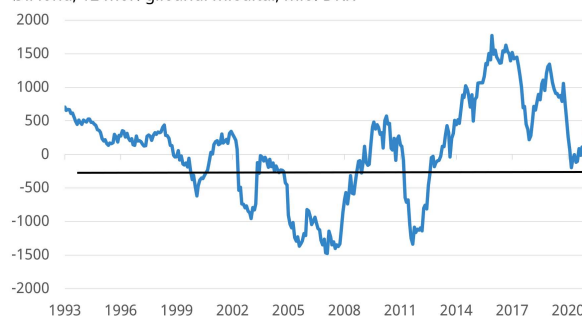
Fyri 10 árum síðan lá javnin uttan skip og flogfør um 200 mió. kr., men frá 2010 eru útflutnings-inntøkurnar farnar úr 4,7 mia. kr. upp í 10,1 mia. kr. í 2021; ein øking á 115%. Hetta hevur ført til eitt

støðugt avlop á handilsjavnanum seinastu árin. Árin 2017-2021 hevur avlopið verið góðar 800 mió. kr. í miðal. Høvuðsorsøkin til vaksandi útflutningin seinastu 10 árin, er vaksandi útflutningur av uppsjóvarfiski og størri útfluttari nøgd av alifiski saman við stórum prísøkstri á aldum laks.

Mynd 10 Handilsjavnin hevur enn avlop

Handilsjavnin 1993-2021

Øll lond, 12 mdr. glíðandi miðaltal, mió. DKK

Kelda: Hagstova Føroya

Gjaldsjavnin

Meðan handilsjavnin bert vísir gjaldingar fyri vørum millum Føroyar og útland, vísir gjaldsjavnin allar gjaldingar millum Føroyar og útland. Umframt gjaldingar fyri vørum (handilsjavnin) eru gjaldingar fyri tænaður (tænastujavnin) eisini partur av gjaldsjavnanum. Harafturat koma lønargjaldingar til

føroyingar sum arbeiða í útlandum og lønar-gjaldingar úr Føroyum til útlenska arbeiðsmegi, sum arbeiðir í Føroyum. Eisini eru gjaldingar fyrri avkast av føroyskum íløgum í útlandum, og somuleiðis útlenskum íløgum í Føroyum, umframt rakstrarflytingar, sum ikki eru lønir ella avkast av ognum, men til dømis ríkisveitingin úr Danmark, sí Talvu 2.

Flestu postarnir á gjaldsjavnanum hava vanliga eina javna gongd, har broytingarnar ikki eru so stórar frá ári til ár. Broytingarnar á handilsjavnanum kunnu tó vera rættiliga stórar frá ári til ár.

Seinastu árin hava Føroyar havt avlop av vøruhandlinum meðan tað hevur verið hall á tænastrahandlinum. Samstundis hevur tað verið yvirskot á inntøkuflytingunum (tí so nógvir føroyingar arbeiða uttanlands) og yvirskot á rakstrarflytingunum (orsakað av ríkisstuðlinum úr Danmark) og tí hava Føroyar havt eitt samlað avlop á gjaldsjavnanum seinastu árin.

Talva 2 vísir, at avlopini á gjaldsjavnanum hava ført til eina veksandi føroyska nettoáogn móttvegis útlandum, so nettoogn Føroya er vaksin úr minus 700 mió. kr. í 2015 uppí 4,1 mia. kr. í 2019. Yvirskot á rakstrarpostunum føra undir vanligum umstøðum til eina veksandi nettoáogn í útlandinum.

Yvirskotini vóru 10,2 mia. kr. í árunum 2015 til 2019, men hóast tað er nettoognin bert vaksin við 4,8 mia. kr.

Orsøkin er, at virðisbroytingar á kapitalpostunum eisini ávirka nettoognina. Stórar broytingar henda í virðinum hjá partabrøvum ár um ár. Partabræva-virðini eru í stóran mun partabrævaílgur hjá føroyskum pensjónsfeløgum í útlandum, men eisini, at íleggjarar í útlandum eiga í føroyskum fyrirkum. Hækka partabrøvini í virði, sum føroysk pensjónsfeløg eiga í útlandum, so økst føroyska nettoognin í útlandum. Um virðið á einum føroyskum felagi, sum útlendingar eiga part av, hækkar í virði, so veksur virðið, sum útlendingar eiga í Føroyum, og føroyska nettoognin minkar.

Tvær orsøkir eru til, at Føroyar hava havt varandi avlop á gjaldsjavnanum. Tann fyrri er, at eftirlønarp-upsparingin er økt nógv tey seinastu árin. Í 2012 vóru árliku inngjöldini til eftirløn góðar 500 mió. kr. Í 2021 vóru tey um 1,1 mia. kr. Eftirlønarp-upsparingin fer í stóran mun í fíggarstovnar, ið síðani seta hana í virðisbrøv, sum í stóran mun eru útlensk. Fyri 2021 krevur eftirlønarlógin, at í minsta lagi 7% av inntøkuni hjá føroyingum verða goldin inn til eftirløn. Fyri 2026 verður kravt at føroyingar gjalda 12% av inntøkuni til eftirløn. Roknast má tí við, at inngjöldini til eftirlønarp-upsparingar verða støðugt vaksandi komandi árin, og at Føroyar tí framvegis fara at hava gjaldsjavnaavlop, og vaksandi nettoogn móttvegis útlandum.

Hin orsøkin er, at fleiri stórar føroysku fyrirkur hava havt stór yvirskot seinnu árin. Í tann mun, at hesi yvirskot ikki verða brúkt til ílgur; men verða settar í virðisbrævaílgur, ella til bankainnlán, har bankin setir eykagjaldfærið í virðisbrøv, so verður hetta til eina veksandi nettoogn móttvegis útlandinum.

Talva 2 Gjaldsjavni og nettoogn uttanlands

Gjaldsjavni og nettoogn uttanlands 2015 - 2020

1.000 kr.	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Handilsjavnin	834	1.545	1.582	389	1.491	466
Tænastujavnin	-691	-689	-501	-638	-855	-759
Rakstrarflytingar netto	861	846	1.171	881	949	1.070
Inntøkuflytingar netto	469	691	661	575	624	612
Gjaldsjavnaavlop	1.473	2.393	2.914	1.207	2.209	1.389
Nettoogn	-659	2.496	5.692	5.410	4.132	*

Viðm.: Nettoognin fyri 2020 er ikki uppgjörd.

Kelda: Hagstova Føroya.

Stór og varandi avlop á gjaldsjavnanum, sum føra til skjótt veksandi nettoogn uttanlands, kann bæði vera tekin um góð og um ring búskaparfyribrigdi og tað er tí torført at gera eintýðugar niðurstøður um eina gongd við stórum og varandi avlopum á gjaldsjavnanum.

Stór og varandi avlop kunnu vera tekin um ein veikan búskap við lítlum vøkstri, har kapitalurin leitar sær uttanlands, tí tað ikki eru nóg góðar umstøður í landinum at gera avkastgevandi iløgur, ein møgulig hægri vælferð verður tí heldur til uppsparing uttanlands. Stór varandi avlop kunnu eisini vera tekin um, at húskini vísa skilagott fyrivarni við at spara upp til eftirløn, og harvið gjøgnum eftirlønarfeløg gera iløgur uttanlands, so tey hava meira at liva av, tá tey gerast pensjónistar.

Gjaldoyramisjavni

Gjaldoyramisjavni er, at útflutningurin í stóran mun er í øðrum gjaldoyra, enn innflutningurin. Um útflutningurin er í gjaldoyrum sum hækka, meðan innflutningurin er í gjaldoyrum sum lækka, førir tað til, at Føroyar kunnu keypa meir innflutning fyri sín útflutning. Hetta hevur við sær, at Føroyar fáa størri handilsavlop og hægri vælferð. Hinvegin fáa Føroyar lægri handilsavlop og lægri vælferð, um útflutt verður í gjaldoyru, sum lækka, meðan innflutt verður í gjaldoyru, sum hækka.

Talva 3 vísir, at føroyski útflutningurin fer til onnur lond enn tey, sum Føroyar keypa frá. Føroyar keypa 24% av innflutninginum úr Danmark, meðan vit bert selja 14% til Danmarkar. Hinvegin keypa Føroyar til dæmis bert 1% frá Russlandi, meðan 23% av útflutninginum fer til Russlands⁸. Føroyar hava sostatt ein lutfalsliga stóran gjaldoyramisjavna.

Gjaldoyramisjavnin er so at siga stórur á pappírinum, men havast skal í huga at 37% av útflutninginum fer til Danmarkar og ES lond, og 56% av innflutninginum er úr Danmark og ES londum, og hesin samhandil hevur ongan gjaldoyraváða. Danmark heldur við ERM II (Exchange Rate Mechanism) avtaluni donsku krónuna á umleið 7,46

danskar krónur fyri hvørja evru. Tískil hava føroyskir útflytarar ikki gjaldoyraváða mótvegis ES londunum.

Talva 3 Uttanlandshandil býtt á lond 2021

Uttanlandshandil býtt á lond 2021

	Útflutningur		Innflutningur	
	mió. kr	í %	mió. kr.	í %
Danmark og Grønland	1.358	14	2.258	24
Euroland	2.320	23	2.971	32
Noreg	220	2	1.191	13
Svøríki	45	0	358	4
Ísland	73	1	301	3
Bretland	1.054	11	190	2
USA	1.064	11	154	2
Japan	32	0	74	1
Kina	451	4	644	7
Russland	2.333	23	132	1
Onnur lond	1.086	11	1.008	11
Tilsamans	10.036	100	9.281	100

Kelda: Hagstova Føroya.

Hjá bæði fiski- og alivinnuni verður útflutningurin til USA, Russland og Kina og fleiri av smærru marknaðunum, hinvegin handlaður í US-dollarum. Fyri hesi londini er tað í stóran mun soleiðis, at um US-dollarin lækkar, so lata føroysku fyrirkurnar í fyrsta lagi prísir lækka við niður, fyri ikki at missa kundarnar. Um US-dollarin ikki hækkar aftur sum frálíður, royna føroysku fyrirkurnar – í øllum førum partvíst – at flyta söluna til aðrar marknaðir, har prísurin er betri.

Samanumtikið kann sigast, at gjaldoyrabroytingar kunnu ávirka úrslitið hjá útflutningsfyrirkunum, men at hetta ikki er nakar týðandi váði fyri fyrirkurnar. Fyrirkurnar meta sjálvar, at tað í størri mun eru prísveiggini á vøruni (fiskinum), ið ávirka raksturin, heldur enn kursváðin.

⁸ Hetta kann koma at broytast orsakað av krígnum millum Rusland og Ukraina, men enn er støðan óbroytt.

Húsarhaldini

Ogn og skuld hjá føroyskum húskjum

Landsbanki Føroya metir árliga um samlaðu ognina og skuldina hjá føroyskum húskjum fyri at kanna, hvussu skuldarbundin føroysk húskir eru í mun til sína inntøku, og hvussu stór ognin og skuldin hjá føroyingum er samanborið við onnur lond. Henda uppgjörð er dagförd til árið 2019⁹.

Nettoognin hjá føroysku húskjunum øktist frá at svara til 5 ferðir tøkuna inntøkuna hjá húskjunum í 2018¹⁰ til 5,2 ferðir tøkuna inntøkuna í 2019. Broytingin stavar frá eini øking í sethúsaognini, privatu eftirlønarparsparingini og innlánunum í peningastovnunum í 2019 í mun til árið fyri. Skuldin vaks eisini í 2019, men ikki eins nógv og samlaðu ognirnar, og tí gjørdist nettoognin størri í 2019 í mun til árið fyri.

Føroysku húskini áttu fíggjarligar ognir fyri nærum 27 mia. kr. tilsamans í 2019, har umleið 10,5 mia. kr. stóðu í føroyskum peningastovnum og eini 5 mia. kr. í útlenskum peningastovnum. Privata eftirlønarparsparingin hjá føroyingum var 11 mia. kr. í 2019, ið svarar til umleið helvtina av BTÚ í 2019¹¹.

Afturat fíggjarligu ognunum áttu føroyingar realar ognir, tað vil siga sethús, bilar og bátar, fyri eitt samlað virði á umleið 30 mia. kr. tilsamans í 2019.

Skuldin hjá føroysku húskjunum var 12 mia. kr. í 2019, har 9 mia. kr. vóru lán í føroyskum peningastovnum og nærum 3 mia. kr. í donskum realkreditstovnum. Meginparturin av skuldini hjá føroyskum húskjum er sethúsálán, og síðani ein minni partur til bil og ymiskt annað. Afturat skuldini í peningastovnum, høvdu føroyingar skuld á umleið

75 mió. kr. í 2019 til útlenskir lánveitarar vegna keyp av bili umvegis eina føroyska bilasølu. Tá samlaða skuldin verður trekt frá samlaðu ognini, áttu føroysk húskir í 2019 eina nettoogn á nærum 45 mia. kr. Tað svarar til tvær ferðir BTÚ í 2019. Sæð í mun til tøkuna inntøkuna, var samlaða nettoognin 5,2 ferðir so stór sum tøkuna inntøkan hjá føroysku húskjunum í 2019.

Eftirløn og skuld í mun til onnur lond

Føroysku húsarhaldini høvdu í 2020 eina skuld sum svaraði til 59% av BTÚ og eina privata eftirlønarparsparing á 49% av BTÚ. Í mynd 11 er privat eftirlønarparsparing hjá húsarhaldum víst saman við húsarhaldsskuldini hjá ymsum OECD-londum¹². Bæði tvey eru roknaði í % av BTÚ. Í myndini sæst ein positivur samanhangur millum stødd av skuld og stødd á privatari eftirlønarparsparing, ið merkir, at í teimum londum, har pensjónsparsparingin er stór, er líkt til at húsarhaldsskuldin eisini er stór. Danmark hevur hægstu eftirlønarparsparingina av vístu londunum í myndini; hon er meira enn tvær ferðir støddina av BTÚ, men donsku húskini hava samstundis eina stóra skuld; hon var 113% av BTÚ í 2020. Í miðal er privata eftirlønarparsparing hjá vístu londunum í myndini 68% av BTÚ í 2020, og miðalið fyri húsarhaldsskuld er 68% av BTÚ.

Skuld í mun til inntøku

Í mynd 12 er skuldin hjá føroysku húskjunum mátað í mun til árligu bruttoinntøkuna. Hetta mátið verður rópt skuldarlutfall. Vanliga verða húskir viðmælt ikki at skylda meira enn 3,5 ferðir sína árligu inntøku. Í summum førum verða hægri skuldarlutföll loyvd, um útlit eru til, at einstaka húskið fær skuldarlutfallið niðrum 3,5 innan eitt stutt áramál ella um tey eiga aðrar ognir, ið loyvir høgt skuldarlutfall. Burturav

⁹ Les meira um ogn og skuld hjá føroyskum húskjum í frágreiðingini Fíggjarligt Støðufesti, 3. ársfjórðing 2021 (nov. 2021), ið er at finna á heimasíðu Landsbankans.

¹⁰ Sí Ogn og skuld hjá føroyskum húskjum, desember 2020, Landsbanki Føroya.

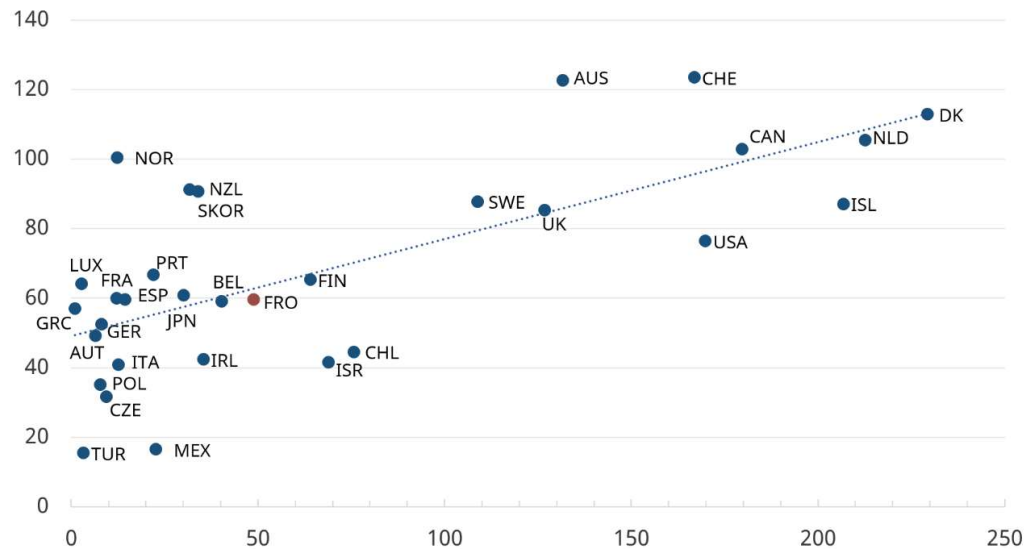
¹¹ Uppgjørt er eftir leisti hjá Danmarks Statistik (familiefordelt nettoformue), ið merkir, at tænaðstúmannapensjónir eru íroknaðar og atlit er tikið at framtíðar skatting (óskattaðar privatar eftirlønarparsparingar innganga við 60%).

¹² Í myndini av eftirlønarparsparing og húsarhaldsskuld í % av BTÚ fyri 2020, verða privatu eftirlønarparsparingarnar samanbornar við teimum hjá OECD londum. Í OECD uppgjörðini innganga allar eftirlønarparsparingar við fullari upphædd (tað vil siga atlit er ikki tikið at skatting av pensjónum), og harafturat eru føroysku tænaðstúmannapensjónurnar ikki taldar við, soleiðis at uppgjörðin er samanberilig við tí hjá OECD.

Mynd 11 Eftirlønarpouppsporing og skuld, 2020

Privat eftirlønarpouppsporing og húsarhaldsskuld, 2020

Prosent av BTÚ

Kelda: OECD, Trading Economics og theglobaleconomy.com

teimum tilsamans umleið 18.300 húskjunum í 2020, høvdu umleið 720 húskir eitt skuldarlutfall millum 3 og 4, næstan 270 húskir eitt skuldarlutfall millum 4 og 5, og næstan 400 húskir eitt skuldarlutfall omanfyri 5. Tað vil siga, at umleið 1.400 húskir, ella 7,5% av føroysku húskjunum tilsamans høvdu í 2020 eitt skuldarlutfall omanfyri 3. Meðan tey við skuldarlutfalli millum 3 og 4 vórðu fleiri í tali í 2020 í mun til 2019, lækkaði talið av teimum, ið skylda 4 – 5 eins og hjá teimum, ið skylda omanfyri 5 ferðir inntøkuna, sí mynd 12

Mynd 12 Skuldarlutfall hjá føroyskum húskjum
Húski skift á skuldarlutfall 2010 - 2020

Tal av húskjum

Viðm.: myndin visir lutfallið millum skuld og bruttointtøku hjá føroyskum húskjum, uttan mun til stødd av skuld. Kelda: Landsbanki Føroya.

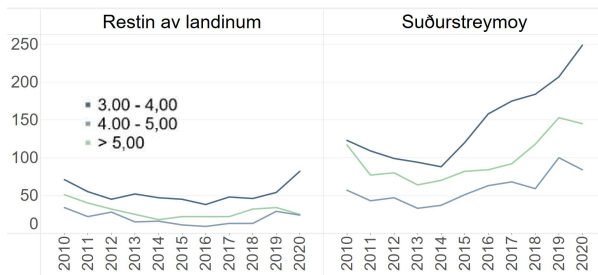
At tað í 2020 ikki vóru líka nógv húskir, sum skyldaðu til dømis omanfyri 5 ferðir inntøkuna, sum árið undan, kann koma av, at hesi hava goldið niður skuld ella fingið hægri inntøku, soleiðis at tey eru komin í ein nýggjan bólk við lægri skuldarfalli.

Tað ber til at hava eitt høgt skuldarlutfall, uttan at skuldin er merkisverd stór í krónum og oyrum. Er inntøkan lág, sum eitt nú hjá einum lesandi, noyðist skuldin ikki at vera serliga stór, áðrenn skuldin er fleirfaldað árligu inntøkuna.

Verður ístaðin hugt eftir húskjum, sum hava skuld omanfyri eina ávísa stødd, er talið av teimum við skuldarlutfalli omanfyri 3, lægri. Í mynd 13 er ein lánsupphædd omanfyri 2 mió. kr. valt sum dømi. Húskir, sum skyldaðu meira enn 2 mió. kr. og samstundis høvdu eitt skuldarlutfall omanfyri 3, vóru umleið 610 í tali í 2020, ella umleið 3% av øllum húskjum í Føroyum í 2020. Hesi við skuld omanfyri 2 mió. kr. og skuldarlutfalli omanfyri 3, vóru munandi fleiri í tali í Suðurstreymoy í mun til aðrastaðni í landinum.

Mynd 13 Skuldarlutføll í og uttanfyri Suðurstreymoy
Skuldarlutføll hjá húskjum skift á øki 2010 - 2020

Tal av húskjum

Kelda: Landsbanki Føroya. Viðm.: myndin vísir lutfallið millum skuld og bruttointtøku hjá húskjum, sum skylda meira enn 2 mió. kr. ávíkavist í og uttanfyri Suðurstreymoy.

Í Suðurstreymoy vóru húskini við skuldarlutfalli yvir 3 umleið 480 í tali samanbórið við restina av landinum, har tey í 2020 vóru umleið 130 í tali. Hetta hongur millum annað saman við, at sethúsaprísirnir eru hægri í miðstaðarøkinum. Er skuldin stór, kann tað tó gerast trupult at gjalda rentur og avdráttir, tá renturnar hækka ella búskaparliga gongdin vendir, hóast húskið eigur eina virðismikla ogn.

Húskir við høgum skuldarlutfalli, ið samstundis hava sethúsálán við broytiligari rentu og/ella hava sethúsálán uttan avdráttir, eru meira viðkvom yvirfyri rentuhækkingum, enn onnur, tí húskir við slíkum sethúsálánum koma í størri mun til at nýta ein øktan part av síni tøkum inntøku til rentuútreiðslur, tá renturnar hækka¹³. 86% av lánunum hjá føroysku húskjunum hava broytiliga rentu og 92% av lánunum eru við avdráttum (ultimo 2021).

Talið av húskjum, ið hava skuld omanfyri 2 mió. kr. og samstundis hava eitt høggt skuldarlutfall, eru sum omanfyri nevnt 610 í tali í 2020. Ikki ber til hjá Landsbankanum at eyðmerkja, hvørt júst hesi húskini við skuld omanfyri 2 mió. kr. samstundis hava lán við broytiligari rentu ella lán uttan avdráttir.

Lítið bendir í løtuni á, at húskir við høgum skuldarlutfalli eru ein váði fyri fíggarliga støðufestið

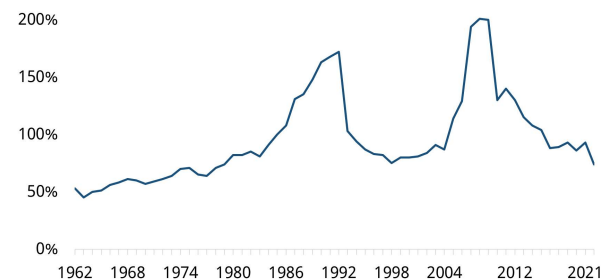
í Føroyum av tí at tey eru fá í tali. Hóast tað ikki er ein váði fyri peningastovnnarar, at summi húskir hava høggt skuldarlutfall, kann tað tó verða av stórum týðningi fyri einstaka húskið, um mánaðarligu lániútreiðslurnar við eini rentuhækking bráðliga gerast ov stórar.

Bankageirin

Útlánini veksa ikki skjótari enn búskapurin

Eitt týðningarmikið lyklatal at hyggja at, tá umræður fíggarligt støðufesti, er hvussu skjótt útlánini frá føroysku peningastovnunum veksa í mun til BTÚ. Er vøksturur í útlánum áhaldandi hægri, enn sjálvur búskaparvøksturur, kann tað vera eitt tekin um fíggarligan óstøðugleika. Mynd 14 vísir lutfallið millum BTÚ og samlaðu útlánini frá føroysku peningastovnunum. Er strikan hækkanði, merkir tað, at útlánini veksa skjótari, enn búskapurin. Bæði undan kreppuni í 90'unum og fíggarjarkreppuni í 2008 vuku útlánini skjótari, enn búskapurin.

Mynd 14 Útlánini veksa ikki skjótari enn búskapurin
Lutfall millum samlaðu útlán og BTÚ

Viðm.: Millumbanka inn- og útlán eru ikki íroknaði.

Kelda: Hagstova Føroya og ársrokskapir hjá føroysku peningastovnunum.

Í løtuni eru ikki tekin um, at útlánini hjá peningastovnunum veksa ov skjótt samanbórið við búskaparvøksturur. Samlaðu útlánini frá føroysku peningastovnunum vóru 74% av BTÚ í 2021. Útlánini hava stórt sæð síðani fíggarjarkreppuna havt ein lægri vøkstur enn búskapurin. Hetta kann partvíst skyldast, at fyrirkomurarnar eru so mikið væl fyrir í dag, at eftirspurningur eftir fígging ikki er stórir, og

¹³ Bech, Hviid og Mikkelsen (2021): "Measuring household interest-rate sensitivity in Denmark". Danmarks Nationalbank, nov. 2021.

partvíst tí bankarnir leggja kapital til síðis fyri at uppfylla kapitalkrøvini, ið eru herd síðani fíggjarkreppuna í 2008.

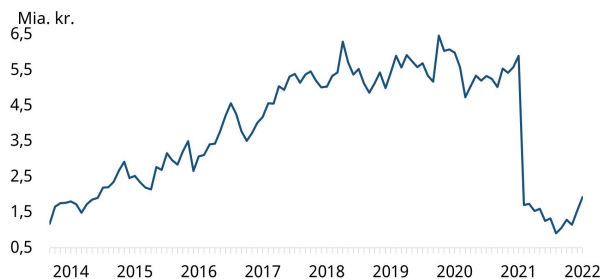
Innlánsyvirskot í føroysku bankunum

Innlánsyvirskotið í føroysku peningastovnunum var tilsamans 1,5 mia. kr. í desember 2021, samanborið við 5,6 mia. kr. í desember 2020. Innlánsyvirskotið er innlán hjá føroyskum peningastovnunum íroknað útlendsku deildirnar hjá BankNordik í Grønlandi og Danmark, frátrekt útlán hjá somu. Samlaðu innlánini vóru við ársenda 2021 góðar 19,5 mia. kr., meðan samlaðu útlánini vóru 18 mia. kr.

Innlánsyvirskotið er fallið nógv í 2021, og skyldast tað serliga söluna av dansku deildini hjá BankNordik í februar 2021. Sum mynd 15 vísir, er fallið stórt í februar 2021, og fellur framhaldandi til í august 2021. Innlánsyvirskotið er síðani økt til 1,9 mia. kr. í januar 2022 og stavar tað fyrst og fremst frá húsarhaldunum, meðan kommunurnar og fyrirkurarnar hava innlánsundirskot.

Mynd 15 Innlánsyvirskot samlað

Samlað innlánsyvirskot

Viðm.: Innlánsyvirskot í føroysku peningastovnunum íroknað útlendskar deildir hjá BankNordik, uttan innlán frá og útlán til aðrar fíggjarstovnar. Kelda: Landsbanki Føroya

Verður lántøka hjá føroyskum virkjum og húsarhaldum í danskum peninga- og realkredittstovnum tald uppí, er innlánsundirskotið hjá vinnuni 2,4 mia. kr. í føroysku og dansku peningastovnunum tilsamans, meðan føroysku húsarhaldini hava eitt innlánsundirskot á 194 mió. kr. og tað almenna eitt innlánsundirskot á 678 mió. kr. í føroysku og dansku peninga- og realkredittstovnunum tilsamans í januar 2022.

Útlánsvæksturinn lækkaður aftur

Væksturinn í útlánum frá føroysku bankunum hevur ligið um 0% síðani ársbyrjan 2020 men øktust síðani í tíðarskeiðinum á heysti 2020 til á heysti 2021. Í august 2021 vóru útlánini til dømis økt við 5,5% í mun til august 2020. Við árslok 2021 var væksturin í útlánunum aftur lækkaður og var 2,7% í desember 2021; tá vóru útlánini økt við 438 mió. kr. frá føroysku bankunum til føroyskar kundar í mun til sama mánað árið fyri. Útlánsvæksturinn var 3% í januar 2022 í mun til sama mánað í fjør. Hægri útlánsvæksturinn í tíðarskeiðinum á heysti 2020 til á heysti 2021 hevur møguliga samband við Covid-19, har útlánini netto ikki lækkaðu í sama mun, sum annars vegna tað, at vinna og húsarhald finga møguleika fyri at fáa gjaldsskáa á lánum sínum.

Útlánsvæksturinn hjá føroysku peningastovnunum er sostatt framvegis lágur, hóast hann er hægri, enn við ársbyrjan 2020, sí Mynd 16. Væksturinn í útlánum frá føroysku bankunum stavar fyrst og fremst frá øktum útlánum til kommunurnar, ið øktust við 179 mió. kr. til 1,3 mia. kr. í januar 2022 samanborið við sama mánað árið fyri, sum er ein vækstur á nærum 16% hetta tíðarskeiðið. Harafturat er fíggingin til bæði privatar og almennar fyrirkur økt og føroysku bankarnir hava lænt meira pening til vinnuna innan fastogn, bygging, handil og flutning.

Mynd 16 Útlánsvæksturinn øktur eitt vet

Útlánsvækstur

Viðm.: Ársvækstur í útlánum frá føroyskum bankum til føroyskar kundar, 3 mör. glíðandi miðal. Útlán til aðrar fíggjarstovnar eru ikki íroknað. Útlendskar deildir hjá BankNordik eru ikki íroknaðar. Kelda: Landsbanki Føroya

Væksturinn í útlánunum frá dansku peninga- og realkredittstovnunum er framvegis høgur; útlánini eru økt við 14% í januar 2022 í mun til sama mánað árið fyri, og hesin væksturin stavar serliga frá øktum útlánum frá danskum realkredittstovnum til føroysk

húsarhald, ið læna til sethús. Høgi útlánsvøksturin hjá realkredittstovnunum dregur samlaða útlánsvøksturin hjá føroysku og dansku peningastovnunum tilsamans upp, so samanlagdi útlánsvøksturin var góðar 5% í januar 2022 í mun til januar 2021. Húsarhaldini velja framvegis í størri mun sethúsalán, ið hava fasta rentu og við avdráttum, tá tey læna frá dansku realkredittstovnunum. Útlánsvøksturin er tó sum heild lækkaður hjá bæði teimum føroysku bankunum eina og hjá teim føroysku og dansku peninga- og realkredittstovnum tilsamans síðani august 2021.

Á heysti 2021 metti Føroya Váðaráð vegna táverandi veksandi útlánsvøksturin, hækkingi sethúsaprísir og høgu ferðina í búskapinum, at váðar kundi stinga seg upp, so tørvur varð á at hækka kontrasykliska kapitalbuffaran, um vøksturin í útlánunum helt fram. Váðaráðið kom síðani á seinasta fundi (í mars 2022) til ta niðurstøðu, at henda gongd longu er vend av tí at útlánsvøksturin er minkaður og tí trýstið á búskapin tykist at vera minkað so hvørt sum fløskuhálsar á arbeiðsmarknaðinum er loyst í summum vinnum. Eisini metir Váðaráðið at økta inflasjónin kann fara at minka um innlendis eftirspurningin, eins og geopolitiski ófriðurin er við til at økja um óvissuna fyri føroyska útflutningin munandi, eftirsum ein stórur partur av vøru-útflutninginum fer til Russlands. Váðaráðið metti tað tíska á seinasta fundi ikki vera høvi til, at viðmæla eina hækking av kontrasykliska kapitalbuffaranum. Les meira um ymsu kapitalkrøvini hjá bankunum seinni í hesi frágreiðing.

Talva 4 Inntøkur av negativum rentum

Úrslit eftir skatt og inntøkur av negativum rentum hjá føroysku bankunum 2020 og 2021

Mió kr.	2021		2020	
	Inntøkur av negativum rentum	Úrslit eftir skatt	Inntøkur av negativum rentum	Úrslit eftir skatt
BankNordik	36,2	272,3	30,7	166,2
Betri Banki	29,5	132,3	16,3	90,5
Norðoya Sparikassi	7,6	20,3	5,0	15,5
Suðuroyar Sparikassi	1,9	2,1	0,9	0,5
Tilsamans	75,2	427,0	52,9	272,7

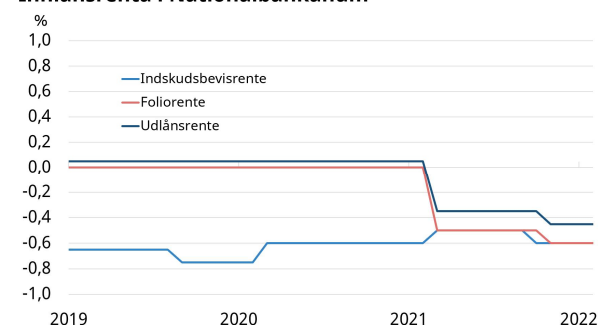
Kelda: Ársroknskapir hjá peningastovnunum.

Inntøkur av negativum rentum

Renturnar, sum bankarnir bjóða kundum sínum, fylgja vanliga rentuni hjá Nationalbankanum, meðan rentan hjá Nationalbankanum fylgir tí hjá Evropeiska miðbankanum. Hetta er fyri at halda dansku krónuna stöðuga í mun til evruna.

Mynd 17 Lág renta hjá Nationalbankanum

Innlánsrenta í Nationalbankanum

Kelda: Danmarks Nationalbank

Innlán, sum ein peningastovnur ikki fær lænt út ella sett í virðisbrøv og líknandi, verða flutt á konto í Nationalbankanum, og í lötuni verður negativ renta kravd av upphæddum, sum peningastovnar hava standandi á bók í Nationalbankanum, sí foliorentuna í Mynd 17. Foliorentan hjá Nationalbankanum er í lötuni -0,6%.

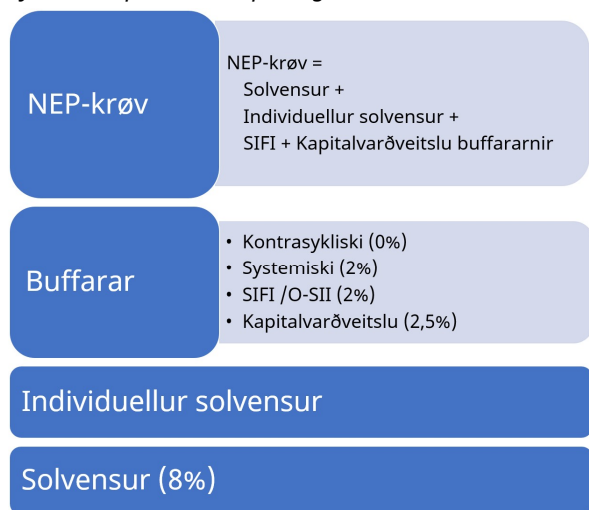
Í lötuni krevja føroysku peningastovnarnir negativa rentu fyri innlán, ið fara upp um eina ávísa upphædd, og av hesi orsök hava summir kundar roynt at spjatt síni innlán út á allar fyra peningastovnarnir. Eisini hava summir kundar; bæði húsarhald og vinnukundar, valt at gjalda skjótari niður uppá skuld vegna negativa innlánsrenturnar.

Talva 4 vísir inntøkurnar av negativu rentunum hjá føroysku peningastovnunum í 2020 og 2021. Í 2021 hava húsarhaldini og vinnan rindað áleið somu upphædd í negativum rentum. Innlánini hjá húsarhaldinum vóru í miðal 11,7 mia. kr. og hjá vinnuni 4,3 mia. kr. í 2021.

Kapitalkrøvini eru herd

Royndirnar vísa, at tað kann gerast sera kostnaðarmikið tá ein banki fer á húsagang. Fyri at verja fyri, at ein slík fíggjarkreppa sum tann í 2008 ikki hendir aftur, eru fleiri krøv sett bankunum, millum annað herd kapitalkrøv. Áðrenn fíggjarkreppuna var eginpeningskravið ein solvensur á 8%.¹⁴ Nú er kravið til eginpeningin væl hægri og sett saman, sum víst á Mynd 18 av solvensi, ymiskum buffarum og NEP-kapitali. Peningastovnarnir skulu framvegis uppfylla ein solvens á 8%, men harafturat verður ein individuellur solvensur álagdur einstaka peningastovninum. Afturat solvensinum koma buffarar og eru tað fyra av slagnum.

Mynd 18 Kapitalkrøv til peningastovnarnir

¹⁴ Áðrenn fíggjarkreppuna var kapitalkravið til peningastovnarnar ein solvensur á 8% í mun til váðavektaðu ognirnar.

¹⁵ SIFI-bankar vera árliga útnevndir útfrá hesum markvirkum: javnin hjá bankanum skal vera størri enn 13% av BTÚ, ella skulu

Kapitalvarðveitslu buffaran skulu allir bankarnir lúka og er 2,5%.

SIFI buffarin er ein eyka buffari til teir peningastovnar, sum vera útnevndir SIFI-bankar. SIFI stendur fyri *Systemically Important Financial Institution*. Hetta eru bankar, sum eru av so mikið stórum týðningi fyri búskapin, at tað hevði rakt allan búskapin, um hann fór av knóranum. Við at seta eyka krøv til SIFI-bankar verður vandin fyri at peningastovnurin kemur í trupulleikar minkaður, umframt at neiligu avleiðingarnar av, um bankin kemur í trupulleikar, verða minkaðar. Í Føroyum eru tveir bankar útnevndir SIFI-bankar, tað er BankNordik og Betri Banki. Hetta er gjørt eftir ávísing leisti við markvirkum.¹⁵ SIFI buffarakravið hjá BankNordik og Betri Banka er 2%.

Systemiski buffarin í Føroyum er í lýtuni 2% og allir peningastovnarnir hava henda buffara. Grundgevingin fyri at hava henda eyka buffara í Føroyum er, at føroyski búskapurin er lítill, opin, einstáttaður umframt at hann sveiggjar nógv. Tað ger føroyska búskapin viðbreknan yvir fyri búskaparligum stoytum, sum kann geva tap í bankageiranum, og harvið gera sveiggini í búskapinum enn størri.

Kontrasykliski buffarin er 0% í Føroyum í lýtuni, men verður 1% frá 31. mars 2023.

Omaná solvensin og buffarar koma krøv til *NEP-kapital*. NEP stendur fyri *“Nedskrivnings Egnede Passiver”*. Endamálið við NEP-kapitalinum er at tryggja, at um ein banki kemur í trupulleikar, er tað ikki skattaborgarin, ið rindar fyri húsagangin, men bankin sjálvur. Kemur bankin í trupulleikar, verður NEP-kapitalurin lagdur um til solvens- og buffara kapital, soleiðis at bankin eftir trupulleikarnar aftur kann virka sum áður. NEP-kapitalurin má tí vera so

útlánini hjá bankanum vera størri enn 10% av samlaðu útlánunum hjá bankageiranum, ella skulu innlánini hjá bankanum vera størri enn 10% av samlaðu innlánunum hjá bankageiranum. Tó skal javnin í minsta lagið vera 3 mia. kr., áðrenn ein banki kann tilnevast sum SIFI-banki.

mikið stórir, at allir áhugabólkar í samfelagnum aftur kunnu hava álit á bankanum.

Vegleiðing er frá ES um, hvussu NEP-krøvini eiga at verða ásett, men vegleiðingin kann tulkast og Danmark tulkar vegleiðingina strangt. Fyri føroyskar peningastovnar svarar NEP-kravið í stódd til solvensin, kapitalvarðveitslu-buffarin og SIFI-buffaran tilsamans. Systemiski buffarin verður ikki taldur við í krøvunum til NEP-kapitalin.¹⁶ Fyri peningastovnar, sum ikki eru SIFI-stovnar, er kravið til NEP-kapitalin nógv lægri. Um ein peningastovnur, sum ikki er SIFI-stovnur kemur í trupulleikar, verður ein skipað tilgongd tikin at avtaka peningastovnin umvegis *Finansiel Stabilitet*. Tá skal NEP-kapitalurin dekkja útreiðslurnar við hesi tilgongd.

Talva 5 vísir úrslitið eftir skatt fyri 2021 hjá føroysku peningastovnunum, umframt teirra solvens við ársenda 2021.

Talva 5 Úrslit eftir skatt og solvensur

Úrslit eftir skatt og solvensur hjá føroysku bankunum

	2021	
	Úrslit eftir skatt, mió. kr.	Solvensur, %
BankNordik	272,3	27,5
Betri Banki	132,3	30,7
Norðoya Sparikassi	20,3	25,4
Suðuroyar Sparikassi	2,1	22,2

Kelda: Ársrokskapir hjá peningastovnunum.

Afturat nevndu kapitalkrøvum, mugu peningastovnar leggja nakað av kapitali til síðis, fyri at tryggja sær, at teir ikki koma niðrum samlaðu kapitalkrøvini. Harumframt eru krøv fyri, hvat slag av kapitali, ymsu krøvini kunnu vera uppfyllt við (kjarnukapital, hybrid lán, ábyrgdarlán við meira).

Bankarnir hava nógv mikið av gjaldføri

Krøv verða sett bankunum um gjaldføri. Bankarnir hava innlán, sum eru bundin í styttri tíð, tað vil siga, sum kunnu takast út, tá ið kundin ynskir tað, meðan peningur, bankin lænir út, liggur bundin í longri tíð, sum til dømis tá ein kundi kann gjalda eitt

sethúsálán aftur yvir 20-30 ár. Hetta er eitt dømi um ein sokallaðan gjaldførisváða fyri bankan, tí misjavni er millum bindingartíðina á innlánunum og útlánunum.

Fyri at bota um henda misjavna, er krav um at bankin skal hava eitt ávíst gjaldføri. Føroysku peningastovnarir høvdu sambært ársrokskapunum fyri 2021 allir gjaldføri væl omanfyri lógarásetta minstakrivið. LCR (Liquidity Coverage Ratio) skal vera 100%. BankNordik hevði 191,4%, Betri Banki 176,3%, Norðoya Sparikassi 261% og Suðuroyar Sparikassi 937% við ársenda 2021.

Fíggjarmarknaðurin

Hækkandi rentustøði

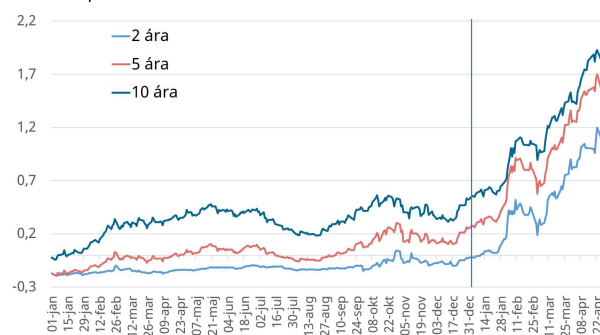
Eftir at renturnar hava verið lágar og summar enná negativar í langa tíð, eru útlit nú til at rentan fer at hækka. Inflasjónin, sum er tað tjóðbankar í stóran mun stýra eftir, er aftur farin at gera um seg. Amerikanski tjóðbankin hevur longu hækkað rentuna einaferð, men væntandi er, at amerikanski tjóðbankin fer at hækka rentuna fleiri ferðir afturat í 2022 og eisini í 2023.

Búskapurin í USA er nakað frammanfyri búskapin í Evropa, men eisini í Evropa er væntanin at ECB hækkar rentuna í ár, og tað hóast óvissuna við krígnum millum Russland og Ukraina. Innlánsrentan hjá ECB er í løtuni -0,5%.

Mynd 19 Gongd í rentum

Gongdin í rentunum, jan. 2021 - apríl 2022

DKK swap

Kelda: Nordea E-Markets

¹⁶ Systemiski buffarin skal fyri danskar SIFI-peningastovnar teljast við í NEP-kapitalin, systemiski buffarin í Danmark er tó í løtuni 0%.

Hóast evropeiski miðbankin ikki hevur hækkað rentuna enn, og amerikanski tjóðbankin higartil “einans” hevur hækkað rentuna eina ferð, so eru fleiri hækkingar longu innroknaðar inn í marknaðarrentuna, har 2-ára rentan er hækkað við 0,15%, og 5-ára rentan við 0,42% og 10-ára rentan við +0,54%, sí mynd 19.

Hóast rentan hækkar, so er vert at minnst til, at hækkingarnar koma frá einum sera lágum støði, og tí verður rentustøðið framhaldandi lutfalsliga lágt, eisini eftir at tjóðbankarnir hava hækkað rentuna.

Av tí at renturnar, sum føroysku bankarnir bjóða kundum sínum, fylgja tí hjá Nationalbankanum, og rentan hjá Nationalbankanum fylgir tí hjá evropeiska miðbankanum, er ikki ósannlíkt, at rentan komandi ár aftur verður 0 ella enntá positiv, nú ið ECB væntast at hækka rentuna í næstum.

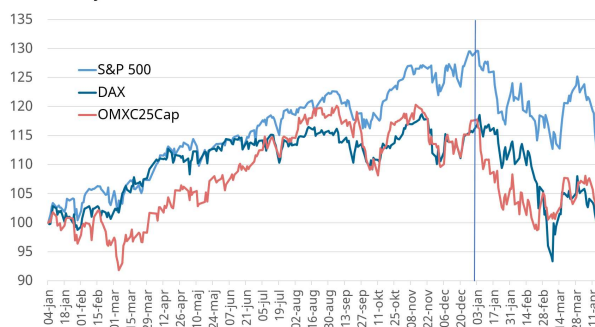
Virðisbrævamarknaðirnir

Búskaparligu lyklatølini hava í 2021 sum heild verið jalig og ikki stórvegis ávirkaði av trupulleikunum í sambandi við Covid-19. Búskaparvøksturinn gjørdist í flestu londum munandi størri, enn áður væntað og avkastið av partabrøvum var eitt tað besta (heilt upp í 30%).

Gongdin higartil í 2022 vísir tó ikki somu mynd. Nógvar óvissur eru í lötuni, ið hava stóra ávirkan á fígghjarmarknaðin; inflasjónin økist, rentan hækkar og kríggj er millum Russland og Ukraina.

Mynd 20 Gongd í partabrøvum

Gongdin á partabrævamarknaðinum, jan. 2021-apr. 2022
Indeks, 1. januar 2021 = 100.

Kelda: Nordea E-Markets

Óvissan sæst aftur á partabrævakursunum í 2022, sum mynd 20 vísir. Øll trý vísitølini; tað vil siga donsk partabrøv, týsk partabrøv og amerikansk partabrøv hava sveiggjað nógv í virði í ár, men eru tey tó øll fallin í virði.

Trupult er at siga nakað um útlitini fyri fígghjarmarknaðin, tí óvissan í lötuni er so mikið stór.

Samandráttur

Búskaparvøksturin gjørdist í 2021 í flestu londum munandi størri, enn væntað eins og vit sóu tað í Føroyum. Bæði løntakaratal, lønargjaldingar og arbeiðsloysi var við ársenda 2021 á sama støðið, sum áðrenn Covid-19 rakti føroyska búskapin.

Í okkara parti av heiminum er Covid-19 ikki longur ein stórur trupulleiki, men høga inflasjónin ger seg framhaldandi galdandi. Serliga eru prísir á orku og rávørur hækkaðir nógv. Tað gjørdur teir áðrenn innrásina í Ukraina, men kríggið millum Russland og Ukraina hevur økt um prísstøðið upp aftur meira. Av tí sama meta tjóðbankarnir ikki longur at inflasjónin er fyribils, og tí fer rentan at hækka. Útlit til hækkingu rentu og øktir prísir kunnu fara at ávirka bjartskygnið hjá húsarhaldunum. Flestu føroysku húsarhaldini eru tó væl bjálvaði fíggjarliga til at mæta einum slíkum stoyti; einans 7,5% av føroysku húskjunum hava eitt skuldarlutfall omanfyri 3, tað vil siga skylda meira enn trýggjar ferðir sína inntøku.

Húskir við høgum skuldarlutfalli, ið samstundis hava sethúsálán við broytiligari rentu og/ella lán uttan avdráttir, eru meira viðkvom yvirfyri rentu-hækkingum, enn onnur. Við ársenda 2021 høvdu 86% av lánunum hjá føroysku húskjunum broytiliga rentu meðan 92% av lánunum vóru við avdráttum. Lítið bendir í lóntuni á, at húskir við høgum skuldarlutfalli eru ein vandi fyri fíggjarliga støðufestið í Føroyum av tí at tey eru fá í tali. Hóast tað ikki er ein vandi fyri peningastovnarnar, at summi húskir hava høgt skuldarlutfall, kann tað tó verða av stórum týðningi fyri einstaka húsarhaldið, um mánaðarligu lániútreiðslurnar við eini rentuhækking bráðliga hækka. Hækkar rentan 1 prosentstig, kostar tað um 800 kr. meira um mánaðin fyri hvørja millión í láni.

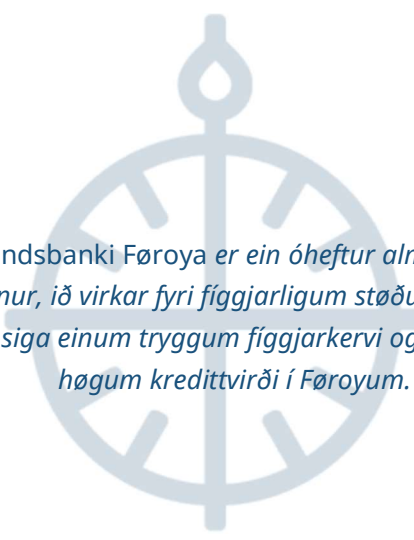
Veksa útlánini hjá bankunum skjótari enn búskapurin, kann tað vera tekin um fíggjarligan óstöðugleika. Í lóntuni eru ikki tekin um, at útlánini hjá peningastovnunum veksa ov skjótt samanborið við búskaparvøksturin. Vøksturin í útlánum frá føroysku bankunum hevur ligið um 0% síðani ársbyrjan 2020 men øktust síðani í tíðarskeiðinum á heysti 2020 til á heysti 2021. Í august 2021 vóru útlánini til dømis økt við 5,5% í

mun til sama mánað árið fyri, men við árslok 2021 var vøksturin í útlánunum aftur lækkaður og var 3% í januar 2022 í mun til sama mánað árið fyri. Útláns-vøksturin hjá føroysku peningastovnunum er sostatt framvegis lágur, hóast hann er hægri, enn í byrjanini av 2020.

Á heysti 2021 metti Føroya Váðaráð vegna táverandi veksandi útlánsvøksturin, hækkingu sethúsaprísirnar og høgu ferðina í búskapinum, at váðar kundi stinga seg upp, so tørvur kundi verða á at hækka kontrasykliska kapitalbuffaran upp aftur meira, enn tað eina prosentíð, ið danska systemiska risikoráðið fráboðaði í desember 2021. Váðaráðið er síðani komið til ta niðurstøðu (í mars 2022), at henda gongd longu er vend, millum annað tí útláns-vøksturin er minkaður. Eisini metir Váðaráðið, at økta inflasjónin kann fara at minka um innlendis eftirspurningin, eins og kríggið millum Russland og Ukraina kann fara at ávirka føroyska útflutningin munandi.

Nettoskuld landskassans er framvegis mett at veksa í árunum sum koma, sjálvt um búskapurin væntast at vera væl fyri komandi árin. Hóast Føroyar hava havt stóra búskaparliga framgongd seinastu árin, er fíggjarstøða landskassans verri, enn hon var í 2008 tá fíggjarkreppan rakti. Landsbanki Føroya metir, at nettoognin í góðum tíðum eigur at vera bygt upp til í øllum førum 10% av BTÚ, svarandi til umleið 2 mia. kr., so landskassin er fyrireikaður til eina afturgongd í búskapinum við at hava eitt so gott fíggjarligt ráðarúm, sum gjørligt.

Samanumtikið eru ikki tekin um, at váðar, sum kunnu ávirka fíggjarliga støðufestið, í lóntuni eru í umbúna í føroyska búskapinum ella bankageiranum, men Føroya Váðaráð heldur framhaldandi eyga við viðurskiptum, ið kunnu ávirka fíggjarliga støðufestið.

Landsbanki Føroya er ein óheftur almennur stovnur, ið virkar fyri fíggjarligum støðufesti, tað vil siga einum tryggum fíggjarkervi og einum høgum kredittvirði í Føroyum.